

дошкільного віку. Наведено результати дослідження системи підготовки вихователів закладів дошкільної освіти до використання особистісних розвивальних педагогічних технологій в своїй роботі, визначено роль та значення особистісних розвивальних педагогічних технологій у взаємодії педагога і дитини. Зроблено порівняльний аналіз традиційних і особистісних розвивальних педагогічних технологій, показані їхні переваги і недоліки в роботі з дітьми дошкільного віку.

Ключові слова: особистісно розвивальні педагогічні технології, педагогічний процес, педагогічна взаємодія, розвиток особистості, вихователь закладу дошкільної освіти

Olshana Z., Zadorozhna O. The role and significance of personal developmental pedagogical technologies in the interaction of teacher and child

The article covers one of the topical issues of preschool pedagogy. In particular, it is a question of necessity of use of personally developing pedagogical technologies in work with children of preschool age. The results of research of the system of preparation of educators of preschool institutions for the use of personal developmental pedagogical technologies in their work are given, the role and significance of personal developmental pedagogical technologies in the interaction of teacher and child are determined. A comparative analysis of traditional and personal developmental pedagogical technologies is made, their advantages and disadvantages in work with preschool children are shown.

Key words: personally developing pedagogical technologies, pedagogical process, pedagogical interaction, personality development, educator of preschool education institution.

УДК 37.013.

ОМЕЛЬЧУК І.Г.,
магістрантка 011 Освітні, педагогічні науки
(Педагогіка вищої школи),
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова,
м. Київ, Україна

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПАРАТИВІСТИКИ ЯК НАУКОВОГО НАПРЯМУ В УКРАЇНІ

Постановка проблеми. Істину виховання та освіти легше пізнати в зіставленні різних педагогічних систем, досвіду минулого і сьогодення. Порівняльне вивчення педагогічного досвіду, теорій виховання і навчання за кордоном може служити зразком вдосконалення і створення більш раціональних систем освіти у власній країні.

Інтерес педагогічної громадськості до проблем освіти за кордоном сьогодні закономірний, тому що ефективність освіти стала істотним показником рівня загального розвитку будь-якої країни. Вивчення конкретних явищ в різних сферах суспільного життя, в тому числі в освіті, сприяє кращому розумінню тенденцій розвитку освіти та педагогіки [8, с. 25]. Таким чином, звернення до закордонних досліджень в контексті порівняльної педагогіки дає можливість глибше вивчити проблеми розвитку сучасної освіти, врахувати досвід інших країн в цій області.

Аналіз останніх досліджень. Аналіз та узагальнення науково-методичних матеріалів свідчить, що сучасні вчені та педагоги минулих років досліджували окремі аспекти педагогічної компаративістики, а саме: сутність педагогічної компаративістики як науки та як навчальної дисципліни (Б. Вульфсон, О. Галус, В. Капранова, В. Кравець, Н. Лавриченко, З. Малькова, А. Сбруєва, О. Сухомлинська тощо); внесок вітчизняних учених в розвиток компаративістики (А. Бойко, Г. Головка, Г. Куса, Н. Кошечко, А. Марушкевич, А. Соколова, О. Сухомлинська, М. Ярошенко та інші); організація порівняльно-педагогічних досліджень (Г. Гринько, В. Затонський, Л. Медвідь, Я. Ряппо, О. Скрипник, О. Шумський та інші); особливості реформаторського руху у зарубіжній освіті (Л. Петриченко, Г. Пономарьова, О. Попова та інші); стан вітчизняної педагогіки взагалі та компаративістики зокрема (Т. Кравченко, І. Мартинова, О. Пивоваров, Н. Радіонова, І. Сіра).

Метою роботи є дослідження процесу розвитку педагогічної компаративістики як наукового напрямку в Україні.

Виклад основного матеріалу. Найбільш вживаним поняттям для позначення області порівняльних досліджень є «компаративістика». Слово компаративізм означає порівняння і зіставлення, що включає встановлення подібності та відмінностей, тенденцій історичного розвитку, встановлення відповідностей між схожими явищами тощо. В англійській мові «to compare» – також, означає порівнювати [9, с. 8].

Слова «компаративістика» і «компаративізм» використовують в різних науках як поняття, наприклад, в літературознавстві для позначення порівняльно-історичного аналізу розвитку образів і

сюжетів у творах літератури різних народів. Для теорії освіти точнішим позначенням є «педагогічна компаративістика».

Зазначимо, що в зарубіжних джерелах найчастіше вживають термін не «педагогічна компаративістика», а «порівняльна освіта» або «порівняльна педагогіка».

Проаналізувавши підходи до розуміння педагогічної компаративістики, нами визначено, що вони характеризують специфіку її змісту, а саме:

- 1) певна область педагогічної науки;
- 2) націлена на вивчення процесу розвитку освіти, виховання, навчання, педагогічної теорії та практики в різних країнах і регіонах світу;
- 3) аналіз здійснюється в порівняльному плані для того, щоб використовувати закордонний досвід;
- 4) в процесі виявляються можливі форми і способи взаємозбагачення національних освітніх систем.

У світі, педагогічна компаративістика як навчальна дисципліна існує понад століття. Її викладання було розпочато в 1898 році професором Колумбійського університету Дж. Расселом. Однак компаративістські дослідження, що проводилися в другій половині XIX століття представниками різних країн (Н. Barnard – США, М. Sadler – Англія), мали інформативно-описовий характер, маючи на меті ознайомлення співвітчизників з особливостями зарубіжних освітніх систем.

В Україні у становленні та розвитку педагогічна компаративістика пройшла складний і тривалий шлях. Вивчати здобутки античних, візантійських і болгарських авторів, вітчизняні педагоги почали в IX столітті.

Починаючи з XIII століття вихідці з України здобували освіту в найкращих університетах Європи, що сприяло розвитку порівняльної педагогіки. У XVI ст. провідними культурно-освітніми осередками в Україні стають Острозька академія, братські школи, Києво-Могилянська академія [6, с. 42].

Всі зміни суспільно-політичних, соціально-економічних та організаційно-педагогічних чинників, які призвели до перегляду предмету, мети, завдань, методологічних засад, методів наукового пізнання, напрямів, форм і методів організації порівняльно-педагогічних досліджень дозволили нам виділити п'ять етапів розвитку педагогічної компаративістики в Україні.

Перший етап (1900 – 1917 рр.) – етап зародження порівняльно-педагогічних ідей у межах становлення української національної педагогічної думки, який характеризується зростанням національної самосвідомості, розвитком національної культури, змаганням за національну школу, мову [5, с. 34]. Соціально-економічна ситуація в країні, розвиток науки, техніки, вплив філософських і педагогічних ідей Європи, розвиток емпіричної бази педагогіки, вплинули на процес становлення вітчизняної компаративістики як науки у досліджуваний період.

Важливим етапом розвитку педагогічної компаративістики в Україні можна вважати процес масового відкриття на початку XX століття різноманітних науково-дослідних інститутів, кафедр, товариств та музеїв. Серед них [6, с. 44]:

- Український соціологічний інститут у Відні під керівництвом М. Грушевського;
- Українське наукове товариство;
- Всеукраїнська Академія наук;
- науково-педагогічні кафедри при Всеукраїнській Академії наук;
- науково-педагогічні комісії та товариства (С. Постернак, М. Ярмаченко, Г. Яницький).

Другий етап (1918 р. – 1930 р.) – етап активного розвитку порівняльної педагогіки як науки в Україні. У процесі наукового пошуку виявилось, що саме в цей час відкриваються нові вищі навчальні заклади (серед них Катеринославський університет у 1918 р.), започатковуються Українська Академія наук, Педагогічна академія, Національна бібліотека, низка великих видавництв [5, с. 35].

Важливу роль у визначенні нових напрямів у розвитку педагогічної думки цього етапу відіграла періодична преса. Найбільш вагомий внесок в розвиток педагогічної компаративістики було зроблено вітчизняним журналом «Шлях освіти».

Важливою особливістю розвитку педагогічної компаративістики в цей період було потужне ідеологічне протистояння двох політичних систем (соціалістичної і капіталістичної), що не могло не відбитися на трактуваннях цінностей освітніх систем. Особливо це протистояння посилювалося з 1929 року (в СРСР – це рік «великого перелому»), після якого досить жорсткі цензурні заборони заважали дослідженню і публікації об'єктивних даних про освіту в інших країнах. Деякі вчені, які вивчали зарубіжну освіту, були репресовані.

Третім етапом можна вважати період з 1931 по 1950 рр. Даний етап можна характеризувати, як занепад педагогічної компаративістики в наслідок тоталітарного режиму.

Проаналізувавши науково-педагогічні джерела, можна прийти до висновку, що на даному етапі ситуація із вивченням зарубіжного досвіду погіршується. Цьому сприяла низка постанов ЦК ВКП(б) і

РНК СРСР про школу різних рівнів: «Про припинення творчого пошуку серед науковців» (1931 р.) «Про педологічні перекинуття в системі Наркомосів» (1936) [2, с. 40].

Попередні напрацювання та концепції порівняльної педагогіки були визнані помилковими та ідеологічно й соціально ворожими для радянських людей.

Розпочата в країні боротьба з «педагогічною диверсією» – мала за мету прагнення нав'язати вітчизняній вищій школі буржуазні концепції і моделі освіти, а разом з ними капіталістичну ідеологію – визначила неможливість подальшого становлення порівняльної педагогіки, як самостійної науки і навчальної дисципліни.

Проблематика педагогічної компаративістики лише частково зачіпалася в рамках курсу «Історія педагогіки» та була покликана «розкривати класову сутність і обмеженість теорії і практики виховання в класово-антогоністичному суспільстві» [4, с. 3].

Отже, в області педагогічної компаративістики вітчизняна наука в роки радянської влади в силу ідеологічних бар'єрів виявилася ізольованою від світової педагогічної науки. Цим значною мірою пояснюється її відставання.

Четвертий етап (1950-1990 рр.). Певного розвитку порівняльна педагогіка набуває лише у другій половині 50-х років. Процеси часткової демократизації і десталінізації суспільного життя цього етапу, безумовно, позитивно вплинули на її розвиток. Але це не змінило вже усталеного в радянській педагогіці класового підходу. А загальний характер розвитку компаративістики у ті часи був значною мірою екстенсивним.

Від студентів вже не було потрібно розуміння специфіки зарубіжних педагогічних концепцій і їх філософської основи, особливостей становлення національних освітніх систем. Навпаки, «творчо запозичуючи все найкраще, чим багата світова педагогіка, абсолютно необхідно критично переосмислювати кожне явище з позиції марксистсько-ленінської педагогічної теорії, та непорушно зберігати її принципові підвалини» [3, с. 75].

В 60-і роки відзначається підйом і помітна активізація досліджень в галузі освіти. В епоху розвитку промисловості розширюється охоплення дітей шкільною освітою, робляться перші кроки по організації професійного навчання. Успіхи країни в розвитку науки і техніки, істотна державна підтримка освіти, а також потреба у висококваліфікованих кадрах для нових напрямків (космічне виробництво тощо) сприяли високому темпу розвитку, підйому і стабілізації всіх рівнів освіти (від дошкільної до університетської) [7, с. 9].

Активно готували молодь класичні університети по всій країні. Вища освіта була елітною і готувала висококваліфіковані кадри для науки і промисловості. У вищі навчальні заклади країни був величезний конкурс серед абітурієнтів, що сприяло відбору найбільш талановитих молодих людей, здатних освоїти складні програми підготовки. У цей період активізувалася робота теоретиків педагогіки в області закордонної освіти.

З середини 80-х рр. ХХ ст. основним завданням компаративістики став всебічний, критичний, порівняльний аналіз школи і педагогіки різних країн. Його метою було:

- виявлення загальних проблем і тенденцій розвитку освіти, для прогнозування перспектив розвитку на національному та регіональному рівнях;
- вивчення історичних, економічних, соціально-політичних, соціально-психологічних, культурологічних факторів впливу на освіту;
- дослідження закордонного досвіду для визначення можливості його використання, з урахуванням національних особливостей і традицій в освіті.

Деякі дослідники того часу спиралися переважно на історію, інші – на соціологію, треті – на філософію тощо [1].

На рубежі 80-90-х років в країні склалася нова ситуація, яка дозволила педагогам відійти від конфронтації із зарубіжними вченими, позбутися від політизації досліджень, від комуністичних і ідеологічних установок. Саме завдяки українським дослідникам на педагогічну компаративістику, було звернено значну увагу. Її почали розглядати як науку, за допомогою якої можна вдосконалити національну систему навчання й виховання, вивівши її на якісно новий рівень, долучитись до світових напрацювань у галузі освіти.

П'ятим етапом, можна вважати період з 1990 років до сьогодні. В сучасних умовах в процесі розвитку порівняльної педагогіки виникають протиріччя між кількістю публікацій з цієї галузі знань і недостатньо високим їх теоретичним рівнем. Необхідна подальша розробка теорії і методів компаративістики в педагогіці, які були б адекватними для об'єкта вивчення, так і для поставлених завдань дослідження. Не розроблено основні теоретико-методологічні орієнтири досліджень з порівняльної педагогіки.

Досі не досягнуто консенсусу в розумінні наукового статусу порівняльної педагогіки, яка розглядається в тісному зв'язку з історією педагогіки. Разом з тим для майбутніх педагогів становить

інтерес не тільки ретроспективне вивчення зарубіжного досвіду, а й прогностичне обґрунтування можливості і доцільності його застосування у вітчизняній педагогічній практиці, що актуалізує звернення до теоретичних компаративістських досліджень, яких в нашій країні до теперішнього часу проведено явно недостатньо для того, щоб зробити об'єктивні висновки про сучасний стан освіти у світі та перспективи її розвитку.

Висновки. Протягом багатьох років проблема вивчення і запозичення зарубіжного педагогічного досвіду вирішувалася переважно емпірично. Такий стан порівняльної педагогіки, як науки, сьогодні ускладнює процес розробки адресованих студентам підручників і посібників з відповідної дисципліни та обумовлює специфіку її викладання.

Водночас слід зазначити, що встановлені педагогічною компаративістикою закономірності розвитку освітніх систем, узагальнення та висновки про вдосконалення освіти і виховання, рекомендації про модернізацію вищої школи досі надають істотну допомогу сучасній педагогічній науці і практиці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вульфсон Б. Л. Сравнительная педагогика: Актуальные вопросы теории и методологии. *Отечественная и зарубежная педагогика*. 2011. Вип. 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sravnitel'naya-pedagogika-aktualnye-voprosy-teorii-i-metodologii> (дата звернення 10.06.2020).
2. Галус О. М. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2006. 215 с.
3. Ковалев Н.Е., Райский Б.Ф., Сорокин Н.А. Введение в педагогику: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. Москва: Просвещение, 1975. 176 с.
4. Константинов Н.А., Медынский Е.Н., Шабаева М.Ф. История педагогики: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов. 5-е изд., перераб. Москва: Просвещение, 1982. 448 с.
5. Курс лекцій з порівняльної педагогіки: навч. посіб. / С. В. Білецька, В. М. Білик, А. Г. Відченко та ін. ; за заг. ред. Г. В. Троцько. Харків: ХНПУ, 2007. 263 с.
6. Лісковацька Х. М. Становлення та розвиток порівняльної педагогіки як науки в Україні (перша половина ХХ століття). *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. Вип. 22 (257), Ч. IX, 2012. С. 41-47.
7. Локшина О. Порівняльна педагогіка: здобутки двохсотлітнього розвитку та сучасні проблеми. *Порівняльно-педагогічні студії*. 2010. Вип. 3/4. С. 6–15.
8. Сбруєва А. А. Порівняльна педагогіка. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 320 с.
9. Хайруллин И.Т. Сравнительная педагогика: Краткий конспект лекций. Казань, 2013. 118 с.
10. Vaňova M. Pedagogika porównawcza / M. Vaňová // Pedagogika. Tom 2 / Redakcja naukowa Boguslaw Sliwerski. Gdansk, 2006. 526 s.

Омельчук Іванна Григорівна. Розвиток педагогічної компаративістики як наукового напрямку в Україні

У статті визначено підходи до розуміння педагогічної компаративістики, що характеризують специфіку її змісту. Обґрунтовано етапи становлення та розвитку педагогічної компаративістики, як науки в Україні. Зазначено, що встановлені педагогічною компаративістикою закономірності розвитку освітніх систем, узагальнення та висновки про вдосконалення освіти і виховання, рекомендації про модернізацію вищої школи досі надають істотну допомогу сучасній педагогічній науці і практиці.

Ключові слова: компаративістика, педагогіка, педагогічна компаративістика, педагогічний досвід, порівняльна педагогіка.

Omelchuk I.G. Development of pedagogical comparative studies as a scientific direction in Ukraine

The article identifies approaches to understanding pedagogical comparative studies that characterize the specifics of its content. The stages of formation and development of pedagogical comparative studies as a science in Ukraine are substantiated. It is noted that the patterns of development of educational systems established by pedagogical comparative studies, generalizations and conclusions about the improvement of education and upbringing, recommendations on the modernization of higher education still provide significant assistance to modern pedagogical science and practice.

Key words: comparative studies, pedagogy, pedagogical comparative studies, pedagogical experience, comparative pedagogy.